

HELYI KÖZÖSSÉGEK ELLENÁLLÁSI TEVÉKENYSÉGE AFRIKÁBAN

Targuba Tamás (Gacettillero)
publicista, Afrika-kutató
mindennapiafrika.info
mindennapiafrika@gmail.com

Általánosságban a történészek és politológusok (katonai szakértőkről már nem is beszélve) hajlamosak időnként lebecsülni a helyi közösségek önszerveződő ellenállási tevékenységének jelentőségét, pedig az alulról építkező és sok esetben népi ellenállási mozgalommá fejlődő, aktív közösségi militáns viselkedés már évszázadok óta igen figyelemreméltó eredményeket tudhat magáénak. Kezdve a római légiók ellen szervező gall törzsektől, a 15–16. század parasztfelkelésein át egészen a modern korban teljes társadalmi átalakulást elérő vietnami, burmai vagy akár salvadori felkelésekig, elmondható, hogy mindegyik alapját valódi, mélyről induló összefogás adta, amely falvak, kis közösségek szintjén nyerte el első formáját. Nem volt ez másképp Afrikában sem, ahol a gyarmatosítók elleni harc, a függetlenséghez vezető út helyi, kis közösségek ellenállásából

indult meg és jutott el egy erős, politikai, katonai rendszert kialakító függetlenségi mozgalomhoz. Fontos azonban különbséget tenni: nem politikai, gazdasági, eszményi célokért küzdő, bizonyos katonai struktúrával, hierarchiával, esetleges pénzügyi háttérrel rendelkező (legalábbis kezdetben semmiképp) lázadó csoportokról beszélünk, hanem egyszerű állampolgárok önszerveződő küzdelméről a közösség védelmében – például amikor falvak fiataljai botokkal, láncokkal felfegyverkezve próbálják elűzni a környékükön portyázó katonai alakulatokat, lázadó csoportokat, bűnözőket. A „civil” önszerveződés erejét mi sem bizonyítja, mint a tény, hogy akcióik, tevékenységük még sok évvel létrejöttük után is éreztetik hatásukat egy adott régió, ország területén és társadalmában, hiába tüntek el már elvileg a politikai, katonai palettáról.

Akik még a békefenntartókat is megmentették: a Kamajor

A következőkben olyan afrikai civil, önszerveződő ellenállási mozgalmakon keresztül fogjuk megismerni a helyi közösségektől induló milíciák szerepét, amelyek ugyan tevékenységükben, eredményeikben, elismerésükben nagyon különbözőek, egyvalami azonban biztosan közös bennük: a társadalom legalsó rétegének berkeiben alakultak ki. Sierra Leonében az ilyen milíciák kialakulása nem a polgárháborús időszak újdonsága volt, már az 1700-as évek végén, 1800-as évek elején is voltak ilyen kezdeményezések, amikor törzsfőnökök szerveztek harci csoportokat a Sierra Leone Company, illetve a külső befolyás ellen. A kontinens egyik legismertebb polgári milíciájának létrejötté az 1991. március 23-án kezdődött sierra leonei polgárháborúhoz köthető, amelynek során a Libéria által támogatott Forradalmi Egységfront (RUF) harcot indított a tábornokból lett államelnök, Joseph Momoh pusztító diktatúrája ellen. A háttérben persze főleg gazdasági érdekek húzódtak meg, az ország déli és keleti régiójában található gyémántbányák haszna, illetve az általános nyomor vonzotta a rendszerellenes elemeket, de ez egy másik történet. A háború első éve a RUF előrenyomulásáról (az első év végére az ország területének kétharmada az irányításuk alá került) és a civil lakosság ellen elkövetett borzalmakról (tömeges kivégzések, csonkítások, gyermekek elleni brutális erőszak) szólt, de már ekkor látszott, hogy az alulfizetett, morál nélküli és a civilek ellen szintén borzalmas erőszakot mutató állami hadsereg (SLA) csak

helyel-közzel képes gátat vetni a forradalmi erők előrenyomulásának. Ez az időszak hozta el a Kamajor¹ színre lépését is, amely kezdetben az ország keleti és déli részén élő mende etnikum önszerveződő milíciája volt és mind az SLA, mind a RUF csapatoktól igyekezett megvédeni a falvakat, civileket.

Kereshetünk különféle okokat a Kamajor létrejöttének indokáért, de talán egyértelmű, hogy az ártatlanok elleni brutális erőszak megfékezése céljából kezdődött el a mende vadászok harci mozgalma. A helyzet érzékeltetésére csak néhány példa: a háború elején Tihun faluban a RUF közel 300 embert végzett ki, később embertelen kegyetlenséggel megölték a több falu vezetőjeként nagy tiszteletnek örvendő törzsfőként számon tartott, III. Farma Mahulort, de Gbap régióban közel egy tucat kislány, családjaik szeme láttára történő megerőszakolása sem volt emberhez méltó cselekedet. Ekkor még szó nem volt arról, hogy a Kamajor később az ország hivatalos hadserege lenne, hiszen egyszerű farmerek, állattartók, családfők ragadtak fegyvert falvaik, gyermekeik, közösségük védelmében. Ráadásul kezdetben kamajor sem lehetett akárki, a falvak vezetői döntöttek arról, ki az, aki méltó lehet a belépésre majd hosszú beavatási procedúra után dőlt el, ki csatlakozhat a vadászokhoz. A szertartást egy főpap vezényelte le egy tanács támogatásával. Az egyik leghíresebb ilyen főpap Aliu Kundorwai volt, akinek testvérét még a RUF gyilkolta meg, de állítólagosan a túlvilágról segítette Aliu küldetését, amelynek keretében ő egymaga az ország szinte minden részén



Férlúton Freetown felé. Fotó: Alexia Foundation

hajtott végre beavatási szertartásokat. Ezen a beavatáson az új tagok megkapták a Kamajort hírhedt tévő állítólagos varázserőt, amelynek segítségével hitük szerint akár a golyó is lepatan róluk vagy tisztán látnak a sötétben, továbbá magukévá tették a szabályokat, amelyeknek be nem tartása a varázserő elvesztését és súlyos büntetést, akár halált is vonhatott maga után – bár míg előbbi a morál javítása miatt volt fontos, utóbbi inkább a kétes elemek távolytartására szolgált. A főként családjaik, rokonaik elvesztése miatt érzett bosszúvágyból és a közösségük védelme érdekében fegyvert ragadó kamajorok annyira mélyen hittek varázslatos erejükben, hogy egyes Kamajor egységek, mint például a „Born Naked” néven elhíresült csoportosulás, meztelenül indult harcba.

Az 1992. április 29-én katonai puccsal hatalomra jutó Valentine Strasser és az általa vezetett Ideiglenes Nemzeti Kormányzótanács (NPRC) uralma alatt nem történt jelentősebb változás, a RUF és a reguláris hadsereg frontjai megremevedtek, bár az alulfizetett, morálatlan katonák rengeteg alkalommal fosztogattak, raboltak, sőt eladták fegyvereiket a forradalmi erőknek. Ekkor váltak igazán jelentős tényezővé a „vadászok”, akik folyamatos harcban álltak voltak a RUF és az SLA csapataival, miközben megpróbálták megakadályozni az illegális bányászatot és a fosztogatást. A Nemzetközi Valutaalap által finanszírozott zsoldosok (az Executive Outcomes) 1995-ben a kamajorok és a tisztességes SLA katonák segítségével hét hónap alatt kisöpörték Sierra Leone nagy részéről az RUF-t, így segítve hatalomra Ahmad

Tejan Kabbah elnököt 1996-ban. Ez az idő egyben a Kamajor átalakulását is magával hozta, hiszen szó szerint tömegek kezdtek el csatlakozni a csoporthoz, köztük viszont már egykori bűnözők, fosztogatók, személyes céljaikat előtérbe helyező emberek is, így az 1996-ra közel 20 ezer főt számláló tagságával az ország legnagyobb fegyveres erejének számító önvédelmi szervezet egyre több és több alkalommal követett el atrocitásokat és bűncselekményeket a polgári lakosság ellen. Ez éppen térnyerésükből fakadt, hiszen saját közösségükben, régiójukban a harcosok rendszerint igazi hősként viselkedtek, de ahogy távol kerültek otthonuktól, úgy lett mind gyakoribb a brutalitás, erőszak köreikben is. Persze ez nem nélkülözötte az etnikai vonalat sem, hiszen a mende kamajorokon kívül máshol is léteztek önvédelmi csoportok, például a Donso Kono régióban, az északi Tonkoliliben a temnék Kaprája, vagy a Tamaboro és a Gbethi. Ennek ellenére Kabbah elnök egyik első intézkedéseként Polgári Védelmi Erők (CDF) néven intézményesítette a „vadászokat”, Sam Hinga Norman vezetésével, aki ezen ernyő alatt egyesítette az ország szinte összes külön-külön munkálkodó önvédelmi csoportját. Ez pedig konkrétan a helyi közösségek védelmére alakult milícia végét is jelentette, hiszen ekkor már katonai struktúrával, egységekkel, hierarchiával rendelkeztek, nem csoda, hogy a még mindig létező sierra leonei hadsereg vetélytársat látott bennük és 1996-tól kezdve rendszeres összecsapások voltak a két szervezet között (az egyik leghírhedtebb az Ishmael Beah: Amíg ti játszottatok c. könyvéből megismert Mattru Jongnál történt).

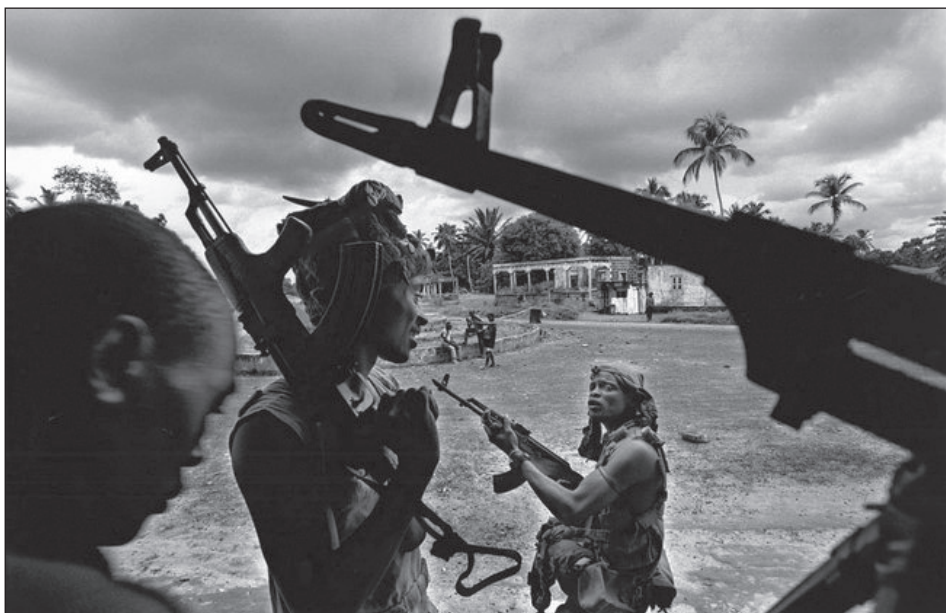
„A kamajorok esetében látható volt az efféle önvédelmi csoportok általános életpályája is: az első években tényleg igazi megmentőként, a nép védelmezőjeként viselkedtek, de aztán, miként őket is megcsapta a hatalom és az anyagi előrejutás szele, a brutalitás, valamint erőszak vette át a főszerepet a szervezet életében”

Az 1995. május 25-i újabb puccs és Paul Koroma hatalomra jutása azonban ismét új utakra vitte a kamajorokat, miután a nyugat-afrikai országok gazdasági szervezete által létrehozott ún. ECOMOG békefenntartó misszióval karöltve próbálták elűzni a Koroma-féle Fegyveres Erők Forradalmi Tanácsa (AFRC) és a RUF szövetségét a hatalomból és a fővárosból, Freetownból. Annyira fontos volt a szerepük, hogy több ízben a kamajorok (bár a források ekkor már CDF-ként hivatkoznak rájuk és hajlamosak megfeledezni a többi etnikum milíciájáról) mentik meg az ECOMOG misszió bukását (legismertebb a gondamai bázison történt akció), hiszen több, kulcsfontosságú utat kontrolláltak a főváros körül, például a Kenema és Freetown, illetve a Kenema és Bo közötti útvonalat. Ennek ellenére az 1999 júliusától (ekkor volt az első komoly békemegállapodás Togo fővárosában) kezdődő megbékélési folyamat minden jelentősebb megállapodásából kimaradtak és a 2000-ben kialakított állami békefenntartó haderőnek

már nem képezték részét hatékonyságuk és szervezettségük ellenére sem, aminek főként pénzügyi illetve politikai okai voltak. Pénzügyi, mert az amúgy is az összeomlás szélén álló államkincstár nem lett volna képes finanszírozni két hadsereg létezését, politikai, mert Kabbah tanácsadói – jogosan – az állam instabilitását eredményező lépésnek tartották a CDF/Kamajor ismételt (az AFRC hatalomra jutásakor menesztette őket) elismerését és integrálását az állami intézményrendszerbe. Ebben a döntésben a kamajorok vezetőinek hozzáállása is sokat számított, hiszen többségük nem ismerte el az állam szerepét, fennhatóságát, másrészt a háború utolsó éveiben már a kamajorok csoportjainak többsége is „beállt a sorba”: gyilkosságok, fosztogatások, csonkítások fűződtek nevükhöz és az ezeket a cselekményeket elkövető gyilkosokkal egyetem-

ben a legtöbb „vadász” a 21. század elején nyomtalanul felszívódott a normalizálódó sierra leonei társadalomban.

Vezetőik viszont nem tudtak eltűnni, így 2004 közepén emberiség elleni, illetve háborús bűncselekmények többrendbeli vádjával a hasonló esetek elbírálására létrehozott Sierra Leonei Különleges Bíróság előtt elindult ügyük tárgyalása, amelynek eredményeképpen 2007-ben Kundorwait elítélték, Norman ügye viszont a férfi halálával lezárult. Ez, illetve a konfliktus megoldásában betöltött szerepük el nem ismerése miatt a legtöbb egykori kamajor a mai napig frusztrált és csalódott, ezért sokan még mindig egy lehetséges újabb konfliktus résztvevőit, kiobbantóit látják az egykori tagokban, zömében már teljesen alaptalanul. Röviden összefoglalva ez a falusi fiatalok önvédelmi szerveződéséből létrejött Kamajor milícia története,



A nép sebezhetetlen oltalmazói. Fotó: Alexia Foundation

amely tökéletesen mutatja meg az efféle civil önszerveződő militáns csoportok buktatóit. Alapvetően az állami intézményrendszer és konkrétan az egész állam teljes és tartós eróziója teremti meg a lehetőséget a közösségi milíciák létrejöttéhez. A posztkoloniális Afrikában az állam gyenge, részrehajló és korrupt, mindössze egy rendkívül szűk elit számára jelent pozitívumot és ebből kifolyólag nem is tud megfelelni az alapvető szociális elvárásoknak, a törvények betartásának és az igazságszolgáltatás függetlenségének. Nem tudja ellátni az alapvető biztonsági feladatokat sem, így a hatalmi vákuum pedig lehetőséget teremt nem csupán az önös érdekeiket szem előtt tartó lázadó csoportok, de az ezek ellen megalakult civil védelmi mozgalmak feltűnéséhez is.

A folyamatot az egész kontinensen láthattuk a 20. század utolsó évtizedeiben, gondoljunk csak Kongóra a hatvanas, vagy Csádra a nyolcvanas években, hiszen ahogy a neves brit biztonságpolitikai szakértő és író, Barry Gordon Buzan írta még 1998-ban: „Amikor az állam elbukik [...] milíciák, maffiák, klánok és bandák jönnek. Néha az állam nevében beszélnek, de mások önjelölt biztonsági erőkké válnak.” A kamajorok esetében látható volt az efféle önvédelmi csoportok általános életpályája is: az első években tényleg igazi megmentőként, a nép védelmezőjeként viselkedtek, de aztán, miként őket is megcsapta a hatalom és az anyagi előretűzés szele, a brutalitás, valamint erőszak vette át a főszerepet a szervezet életében és miután a konfliktus végeztével nem sikerült politikai szerephez jutniuk (bár az egykori harcosok szava-

zatainak megszerzésére a választásokon odafigyelnek még mindig és néhányuk sikerrel maradt fent a politikai palettán, mint Arrow Bockarie), történetük lefelé ívelő pályát vett és végül szinte nyomtalanul eltűntek. Ami talán jó is, hiszen az önvédelmi csoportok létezésükkel önmagukban aláássák és rombolják a demokratikus berendezkedést, a törvényességet és tágabb értelemben a politikai és társadalmi szabadságot – azaz az állam létét, amennyiben az megteremti a saját, ellenőrzött rendfenntartó szerveit.

Akik botokkal, dárdákkal elérik azt, amire a világ képtelen: az Arrow Boys

A kamajorok történetének rövid leírásával látható vált, hogy nagyjából mi a megszokott „karrierje” egy civil önvédelmi csoportnak, de hogy az egyes lépéseket jobban megértsük, utazzunk egy olyan helyre, ahol egy hasonló milícia még egészen az út elején jár. Dél-Szudánnak új államként bőven van gondja: intézményrendszerének, politikai, szociális struktúrájának kialakítása mellett kénytelen a saját lázadói gerjesztette problémákat is kezelni és ehhez még akkor ott van a még mindig bizonytalan Abyei tartomány sorsa vagy egyáltalán az egész, Szudánnal és a nemzetközi közösséggel való viszonya (sokan újabb háborút rebesgetnek). Ezek ismeretében nem is várható el a kormánytól, hogy képes legyen megfelelő választ adni a méretét tekintve aprócska, ám brutalitását ismerve rettegett egykori ugandai lázadó csoport, az Úr Ellenállási Hadserege (LRA) kegyetlen akcióira az ország déli részein. Az állítólagosan Istennel jó viszonyt ápoló, egykoron



Harcosok Nzarában, az elmaradhatatlan íjjal. Fotó: Bruno Zanzottera

egy, a tízparancsolat szerint élő Uganda létrejöttét vizionáló Joseph Kony által vezetett LRA egész Közép-Afrika életét keseríti már több mint két évtizede: falvak elleni támadások a Kongói Demokratikus Köztársaságban, gyilkosságok a Közép-afrikai Köztársaságban, gyerkekek elrablása Ugandában, nemi erőszak, fosztogatás, gyújtogatás Dél-Szudánban – csak néhány szörnyűség az Afrika rossz hírére keltő örültek számlájáról. Az érintett országok többször, több módszerrel próbáltak leszámolni a ma már terroristacsoportként nyilvánított szervezettel, mindeddig sikertelenül. A legutolsó ilyen akció még 2008-ban, az Egyesült Államok támogatásával valósult meg, és bár a Mennydörgő Vihar okozott károkat, célját nem érte el, az LRA a mai napig létezik és kísérti Dél-Szudán lakóit is. Gyilkosságokat, csonkolásokat követtek el, gyermekeket raboltak el, a fiúkat szolgálknak és jövőbeni harcosoknak, a lányokat pedig szexrabszolgáknak és házi-

munkák elvégzésére kényszerítették. A határközeli helyeken élő polgárok közül csak az LRA miatt becslések szerint közel 100 ezer ember menekülhetett/költözhetett nagyobb városokba és a távozók borzalmas történeteket hoztak magukkal: élve elégetett apákról, gyermekeik szeme láttára megerőszkolt és megcsonkolt anyákról szólnak ezek az elbeszélések. Az LRA mára teljesen elvetette a súlykot és mondhatni a legelvetemültebb bűnözők és gátlástalan emberek bázisává vált, céljaikat már rég meghazudtolta, ki lehet jelenteni, csak ész nélkül pusztít.

2009 volt igazán kritikus év a dél-szudáni lakosság számára, amikor ENSZ becslések szerint legalább ezer embert öltek meg az elvileg az ugandai kormány ellen küzdő Kony-harcosok, akiket a helyi rendőrség vagy akár az ENSZ sem volt képes ebben megakadályozni. A szudáni biztonsági vákuum – ahogy fentebb már említésre került – megteremtette a szükségét (és

a lehetőséget) civil önvédelmi csoportok megalakulására, amelyek első hírnökei 2007 környékén, a Mennydörgő Vihar előtti időkben jöttek létre. Nem váltak különösen ismertté és megmaradtak néhány falusi fiatal militáns bandájának, kivéve egyet, a mára már kuriózzummá vált Arrow Boys-t³. Mind a mai napig több csapatuk tevékenykedik a nyugat-egyenlítői tartományban, botokkal, husángokkal, nyilakkal és késekkel felfegyverkezve járőröznek Maridi, Mundri, Ezo és Ibba járásokban. Maga a csoport rossz felszereltsége és szervezetlensége ellenére eredményes tud-tudott lenni, amit pont az LRA elvadulásának, izolálódásának, szűkülő forrásainak is köszönhet, hiszen ahogy egy helyi Arrow Boys vezető elmondta, az LRA azért támad bozótvágyóval, fészével és késekkel, mert már nem tudnak megfelelő mennyiségű lőszerhez és fegyverhez hozzájutni. Az első igazán említésre méltó sikerüket 2009 februárjában, az ex-ugandai lázadók nagy pusztító akcióinak közepén érték el, miután több falut sikerrel védtek meg az Arrow Boys csapatok. Az egyik meggyilkolt LRA harcost darabokra vágták a helyi rendőrök előtt (az erről készült fényképek sokáig keringtek az interneten), majd a felgyújtott holttest maradványai körül örömtáncot járt az egész falu. Sőt, az utóbbi időben már nők és idősebbek is csatlakoznak a milíciához, ami nem csoda, mert itt szinte nincs olyan lakos, aki ne lenne érintett valamelyik gyilkosságban, csonkolásban, erőszakban. És ahogy a kamajoroknál is láthattuk, a csoport ismertté válásával, felemelkedésével párhuzamosan kormányzati szinten is támogatni kezdték az Arrow

Boyst, díjakat adtak át nekik, felszerelést bocsátottak rendelkezésükre, ami elegendő erőt adott a védelmi egységeknek, hogy esetenként ellentámadásba menjenek át és akár üldözőbe vegyék az LRA csapatait.

„az Arrow Boys leghatékonyabb fegyvere nem a felszerelés vagy a létszám, hanem a meglepetés ereje.”

Az Olvasók közül esetleg többeknek ismerős lehet az Arrow Boys név. Igen, ők nem tévednek, ugyanezen a néven futott az ugandai kormány által 2003-ban létrehozott milícia is, amelyet azért hoztak létre helyi fiatalokból és egykori katonákból, hogy az ugandai hadsereget támogassa az Észak-Ugandában zajló, LRA elleni harcokban, a terület és a nyelv maximális ismeretének és a helyi lakosság támogatásának segítségével. Miután az első hónapokban rendkívül eredményesek voltak, és csak 2003-ban legalább negyven LRA vezetőt fogtak el a Nyílvessző Fiúk, a kormány más régiókban is hozott létre AB csapatokat. Ahogy az idő telt-múlt, sikereiknek köszönhetően később már őket vetették be a Karamoja régióban operáló bűnöző csapatok ellen is, és 2006-ban már katonai kiképzést, fegyvereket és egyéb kormányzati támogatást is kaptak, sőt többségüket be is integrálták az ugandai hadseregbe. Dél-Szudánban azonban ez fel sem merült még, és mivel itt Sierra Leonével ellentétben nem annyira széleskörű, kiterjedt a konfliktus, valószínűleg az AB nem is fogja elérni azt a szintet, mint anno a Kamajor. 2009 szeptemberétől kezdve (amikor is egy



Michael Jordan is az LRA nyomában. Fotó: Bruno Zanzottera

tüntetésen igyekeztek vallási vezetők, politikusok és a nyugat-egyenlítői tartomány kormányzója az LRA elleni harc fontosságára felhívni a figyelmet) a dél-szudáni kormányzat fokozatosan egyre szorosabbra fonta kapcsolatát a milíciával és még egy fegyverbeszolgáltatási kampányt is felfüggesztett annak érdekében, hogy a polgárok megvédhessék magukat a brutális támadásoktól.

A kapcsolaton azonban még bőven van mit csiszolni, hiszen ahogy a Kamajor, úgy az Arrow Boys is hajlamos saját kezébe venni az igazságszolgáltatást, ezzel pedig akár elindulhatnak egy olyan úton, amely teljesen más irányba terelné a csoportot. És ami a legtöbb önvédelmi milíciára jellemző a kezdeti szakaszban, igaz Dél-Szudánban is: az Arrow Boys leghatékonyabb fegyvere nem a felszerelés vagy a létszám, hanem a meglepetés ereje. A szabad pusztításhoz szokott LRA nem általában számít ellenállásra, pedig a Nyílvesző Fiúk mobiltelefonok segítségével

tartják a kapcsolatot egymással, gyorsan mozognak, ráadásul folyamatosan járőröznek a védendő területeken. És hogy esetleg az AB is drogos, őrzöngve lövöldöző fiatalokból álló bűnöző milícia lesz a közeljövőben? Sokak szerint ez kizárt, de figyelembe véve azt, hogy 2010-ben egyes sejtjeik már rendőrségi feladatokat is felvállaltak önkéntesen (alkoholisták megbüntetése, verekedők szétválasztása és elzárása), azt mutatja, hogy a dél-szudáni kormány tétlenségét is figyelembe véve az Arrow Boys egyre inkább nélkülözhetetlenné válik a régióban és elképzelhető, hogy az LRA esetleges elüldözése után sem lesznek hajlandók lemondani megszerzett státuszukról. Erre rakódik még a rendkívül feszült etnikai helyzet a földművelő azandék és az állattartó dinkák között, amely konfliktusban a Nyílvesző Fiúk bármikor militáns csoportként léphetnek fel, ahogy ennek veszélyére már több biztonsági szakértő felhívta a figyelmet.

**Ahány ház, annyi milícia:
a gombamód szaporodó Mai-Mai**

Úgy tűnik, az Arrow Boys jó irányba tart, hiszen vannak olyan önvédelmi szerveződések a fekete kontinensen, amelyek megalakulásuk után szinte azonnal rossz útra tértek és ma már nem is civil védelmi csoportokként, hanem talán kivétel nélkül, saját érdekeiket szem előtt tartó, káoszt gerjesztő, bűnöző milíciákként tartják nyilván őket: a Kongói Demokratikus Köztársaságban tucatszámra létező Mai-Mai⁴ milíciákról van szó, melyek több mint egy évtizede tartják rettegésben az ország keleti részeit (főleg a két Kivu tartományt, Dél- és Észak-Kivut), ráadásul mágikus italokban és varázslatokban is hívő tagjaik elvek nélkül, bárki oldalán hajlandóak harcba szállni, ha úgy hozza a sors. Ismertté válásuk a két kongói polgárháborúhoz köt-

hető (bár már a függetlenség előtti időszakban is voltak ilyen mozgalmak ezen a területen), 1996-tól kezdve gombamód kezdtek el szaporodni ezek a csoportok Kelet-Kongóban és jelentőségük azután vált igazán nagy mértékűvé, hogy a második kongói polgárháborúban (1998-tól) a Kabila-kormány jelentős támogatást adott nekik, hogy gerillaharcot folytassanak az elnök uralmát megdönteni kívánó, Ruanda vezette „felszabadítók” ellen (szomorú, hiszen pont Kigali segítette leginkább Laurent Kabila elnökké válását), így kétezerre a különféle milíciák tagjainak száma megközelítette a 30 ezer főt és mivel egyetlen béketárgyaláson, megbeszélésen sem voltak jelen képviselőik, a polgárháború 2003-as hivatalos lezárása után ezek az esetenként alig 50-60, egykori törzsi vadászból álló csoportok összességében nézve komoly katonai



Mai-Mai Kifuafua - Ők sem a Greenpeace aktivistái. Fotó: Pascal Maitre

erőnek számítottak. Sajnos, a Mai-Mai emberanyag-utánpótlásának egy elég jelentős részét gyermeket tették/teszik ki a mai napig, akiket az oktatás minimális szintje és a rendkívül nehéz élet-körülmények miatt nagyon könnyen el tudtak „csábítani” olyan önjelölt hadurak, mint például Joseph Padiri, aki azzal buzdította embereit a harcra, hogy különböző sámánok sebezhetetlenségi varázst (innen a nevük is, hiszen hitük szerint a rájuk lőtt golyó vízzé válik) helyeztek el rajtuk egy rövidebb beavató szertartás után – ha pedig meghalt valaki, a magyarázat az volt, hogy nem nyitotta meg lelkét igazán a mágius erő előtt.

„a Mai-Mai már nem annyira a mágikus italokban, inkább a fegyverek hatalmában hisz.”

A különféle Mai-Mai csoportok (sok forrás Mayi-Mayiként hivatkozik rájuk) egyébként többnyire etnikumok alapján szerveződtek, és magukat a kongói állam és nép igazi védelmezőinek tartották/tartják. Persze ezt senki sem hiszi el, hiszen az egykoron a kormány és a lázadó csapatok nyomásában, ma pedig a kisebb-nagyobb lázadó szervezetek szorításában szenvedő polgári lakosság egyszerű bűnözőknek tartja őket, akik akkor is harcoltak, ha esetleg tűzszünet volt, és egyik nap az egyik oldalon, másik nap pedig a másikon bukkantak fel. A különböző csoportok viszonya nem túl szoros, főleg hogy az általuk kezdett harcok első néhány hónapját leszámítva ma már mindenki a saját zsebére harcol, bányák, útelőőrzési pontok felügyeletéért. Ahogy a hiedel-

mek is változnak, hiszen napjainkban a Kelet-Kongóban fennálló alacsony intenzitású konfliktusban a Mai-Mai már nem annyira a mágikus italokban, inkább a fegyverek hatalmában hisz, így a fegyverekkel való kereskedelem is rendkívül jó üzlet, amihez tökéletes adalék a sok ezer, hadseregbe integrált egykori lázadó. Érdekességképpen néhány ismertebb csoport a több tucat Mai-Mai közül: rendkívül érdekes felépítéssel és múlttal rendelkezik, általában aktív, ám ennek ellenére mégis alig ismert szervezet a Kongói Ellenálló Hazafiak Szövetsége (PARECO), amely főként a kelet-kongói Észak-Kivuban (Masisi és Lubero környékén) tevékenykedik a mai napig. Alapvető célkitűzése kezdetben területe megvédése volt a ruandai hadsereggel és tuszi csoportokkal szemben. 2003-tól kezdve azonban már célok és eszmék nélküli erőszakot szabadítottak el a régióban, ami egyébként nem volt szokatlan a háború után „munka nélkül” maradt Mai-Mai-ok között és bár a kettő, hutu illetve hunde frakcióval (ez egyébként a magát független tartó, hozzávetőleg 500 harccsal bíró Hazafiak Szövetsége egy Szabad és Független Kongóért (APCLS) csoportja, Janvier Buingo Karairi vezetésével Lukweti környékén) rendelkező PARECO igyekezett regionális politikai erővé is válni (ezért is a vezetés által lekicsinylőnek tartott „Mai Mai” helyett a „különleges” elnevezés), harcosai jelentős részének 2009-es hadseregbe integrálása után mára már szimplán csak gyilkosok és bűnözők gyülekezetévé csökevényesedett. Mindenképpen említésre méltó és sokéves múltra tekinthet viszsza a Mai-Mai Cheka csoportja, amely

főként utak, kereskedők, falvak megadóztatásából és bányák körüli illegális cselekményekből tartja fenn nagyjából 200-300 harcosát Mubi, Njigala és Walikale környékén. Aztán ott van a bembékből álló Mai-Mai Yakutumba, amely Baraka környékén harcol – hangsúlyozottan alacsony intenzitással – a tuszi „megszállók” és militáns csoportok ellen, a főként hundékból álló Mai-Mai Kifuafua 300-400 fős csoportja, amely Masisi régiójában védi érdekeit, vagy éppen az egykori foci-edző, Kyatende Dittman (akinek felesége amúgy német, innen az európai hangzású neve), aki 2010-ben kezdett katonai akciókba alig ötven emberével valamiféle ködös célért Shabunda déli részén.

Ezek a csoportok viszont már rég nem felelnek meg egy polgári önvédelmi milícia definíciójának, mindössze a fentebb taglalt hatalmi és biztonsági vákuumot kihasználva jöttek létre, tehát nem állam által támogatott paramilitáris egységek és nem is egy-egy etnikum védelmi szervezetei – ezen utóbbiak ugyan egykor igazak voltak egyikükre-másikukra, ma már azonban valamiféle hibridet képeznek csak, tökéletes tünetet mutatva egy gyenge, konfliktusokban és etnikai megosztottságban szétessett állami struktúrának. Már miliciának sem hívhatnánk őket, hiszen a latin eredetű szó katonaságot, katonai szolgálatot jelent, a Mai-Mai-ok többségében pedig rengeteg az alapvető oktatást sem kapott, írástudatlan gyermek, ami szöges ellentétben áll a katonaságról alkotott elképzelésekkel.

Eddig tehát megismerhettük a Kamajor milícia történetét, amely töké-

letesen mutatja be egy ilyen mozgalom életpályáját, bepillantást nyertünk egy ilyen csoport kialakulásának első lépéseibe is az Arrow Boys történetének keresztül és láthattuk miként válhat egy önszerveződő milíciából bűnözők és lázadók gyülekezete. A példákon is tökéletesen látható, hogy a militáris mozgalmak ideje az esetek jelentős részében az állam csődjével jön el, amikor a kormányzat már képtelen ellátni feladatát, nem tud biztonságot nyújtani az adott régióban élő embereknek, intézményrendszere összeomlik, végeredményben a civil lakosság másfelé fordul és máshonnan várja a szociális, de legalábbis a biztonsági szükségleteinek biztosítását – esetünkben ezt a saját kezükbe veszik a közösségek. Emellett még rendkívül fontos tényező a fiatalok helyzete, hiszen Afrikában a lakosság jelentős részét a fiatalok teszik ki és mégis, pont ez a társadalmi csoport az, ami leginkább kimarad a legfontosabb politikai, szociális, gazdasági döntések hatásaiból és ebből (meg persze a gazdasági körülményekből) kifolyólag igen nehezen azonosul bizonyos állami feladatokkal, célokkal és így könnyen elidegenedik magától az államtól (Ikelegbe, 2006). Abból kifolyólag tehát, hogy a társadalom fő pillérét képezik és normájuk, kultúrájuk, életút-keresésük fontos hatással van egy adott népcsoport életére, ennek a feszültségekkel teli, befolyásolható és rendkívül instabil csoportnak a kezelése nélkül nincs stabil társadalom. És ahogy a mai Afrikában is tökéletesen láthatjuk, a szociális háló és az oktatási rendszer gyengesége, a nyomor és létbizonytalanság a fegyveres harc felé tereli a fiatalokat, akiket

aztán könnyű megszólítani zavaros eszmékkel, és csak az esetek kis részében van szó önvédelmi csoportokról.

Igazságot szolgáltatunk, azonnal, a helyszínen: a Bakassi Boys

A városi, munkanélküli és cél nélküli fiatalok önszerveződésének tökéletes példái a Nigériában a kezelhetetlen bűnözés ellen létrejött önvédelmi csoportok, amelyeket összefoglaló néven Bakassi Fiúknak neveznek. Nevüket még az egyik legelső ilyen csoportról kapták (persze csak általánosságban hívják őket így, mindegyiknek saját, modern neve van), amely még 1999 környékén a Bakassi-félszigeten jött létre, ahol a félsziget egyik piacán a sok sanyargatást megelőző kereske-

dők összefogtak és összecsaptak a területet uraló bűnözőkkel. A csoportok tevékenysége végül nem is ott lett a legjelentősebb, mert később a legerősebb ilyen csoportok az ún. Igbo régióban, azon belül is Abia és Anambra államban jöttek létre. Kezdetben a legmagasabb hatósági szintek nem hivatalos támogatásával küzdöttek a bűnözés ellen. A Bakassi Fiúk szinte kizárólag fiatalokból állnak, akik lőfegyverekkel, bozót-
vágókkal felszerelve törvényeket figyelmen kívül hagyva brutális leszámolásokat hajtanak végre bűnözői csoportok tagjai ellen. Hatékonyságuk annyira jelentős volt, hogy más Igbo államokba is meghívták őket, ahol szintén jelentős eredményeket értek el rövid idő alatt, azonban a politikai szelek irányá vál-



A Bakassi sokak számára kitörési lehetőség volt. Fotó: BBC

tozott, így a Bakassi Fiúk mögül egyszer csak eltűnt a politikai támogatás és ekkor már a közbiztonságra veszélyes erőként vették számba őket, főleg azért, mert brutális kínzásokat és gyilkosságokat hajtottak végre elfogott bűnözők ellen, melyek közül néhányat eldugott internetes oldalak rejtett kis posztjaiban meg lehetett tekinteni. A mágikus hiedelmek ezen csoportok mindennapjait is áthatották, különös rítusaik miatt pedig sokan varázserőt tulajdonítottak nekik: például ha elfogtak egy bűnözőt, bozót-vágót nyomtak csupasz mellkasához, és ha a kés színe pirosra változott, akkor az illető bűnös volt az ellene felhozott vádakban. Persze ezt a színváltozást csak egy igazi Bakassi Fiú láthatta meg.

Ellentétben mondjuk a kamajorokkal, az ún. Bakassi-csoportok már a 21. század elején elérték életpályájuk felívelő szakaszának egyik csúcspontját, ahogy elkezdték hivatalossá tenni létezésüket és például Anambra államban belőlük jött létre az állami polgárőrség szervezete, az AVS (Abia állam végül csak 2006-ban hozta meg ezt a döntést). Hivatalos keretek között már nem tudtak olyan hatékonyan működni, ahogy egykoron, felütötte fejét a korrupció, a politizálás és a belső harc, így nem csoda, hogy manapság is sokan visszasírják a valódi Bakassi Fiúkat. Mindezek ellenére ezt a szerveződést azért sem lehetett kihagyni egy ilyen írásból, mert tökéletesen példázza az önvédelmi csoportok egyik speciális fajtáját, a városi militáns csoportokat, amelyek lehetnek hasonlóak mint a Bakassi, tehát bűnözés ellen irányulóak, de sajnos bőven láthattunk példákat az állami túlkapások, a brutális rendőrség ellen szerve-

ződött csoportokra is. Ha tágabban értelmezzük a képet, akkor az elmúlt időszak észak-afrikai „forradalmait” is ezeknek az alulról jövő, népi ellenállási kezdeményezéseknek köszönhetjük.

„A Bakassi Fiúk szinte kizárólag fiatalokból állnak, akik lőfegyverekkel, bozótvágókkal felszerelve törvényeket figyelmen kívül hagyva brutális leszámolásokat hajtanak végre bűnözői csoportok tagjai ellen.”

Konkluzió

Az írás fő célja a helyi közösségek ellenállási tevékenységének bemutatása volt és bár régióként, országonként is bőven vannak sajátosságok, összességében elmondható, hogy az életkörülmények, a szociális, biztonsági helyzet alakulása az, amely az embereket egységbe kovácsolja egy közös cél érdekében – jelen esetben az önvédelem érdekében. És amennyiben az állam továbbra sem képes biztosítani a fentebb felsorolt feltételeket a lakosság számára, akkor az önvédelmi csoportokból rendkívül gyorsan továbbléphetünk egy magasabb szintre, ahol már nem csak magukat igyekeznek ezek a milíciák megvédeni, hanem politikai hatalomra, szerepre is vágynak. Tehát első és legfontosabb alapfeladat egy kormány számára, a létbiztonság fenntartása – és Afrikában hangsúlyosan a közösségek létbiztonságáról is szó van, mert a fekete kon-

tinensen még nem annyira dominál az egyén szerepe, mint a nyugati kultúrában. És hogy a közösségek ellenállási tevékenysége, a helyi milíciák biztonságát hoznak-e az adott ország, régió lakossága számára? A szűken vett lokális környezetben a válasz egyértelműen igen, de ha országos, regionális szinten nézzük, akkor a válasz egyértelműen nem. Hiszen az idő előrehaladtával az ilyen csoportok ereje, hatalma értelem-szerűen növekszik és ezzel pedig szerepük egyre inkább növeli az állam instabilitását, az állami rendfenntartó erők hiteltelenségét, gyengeségét.

Jegyzetek

- 1 Kamajor mende nyelven vadászt jelent
- 2 „Meztelenül született”
- 3 „Nyílvesző Fiúk”
- 4 Szuahéli nyelven a „MAJI” vizet jelent

Felhasznált irodalom

- Alie, Joe A.D. (1990): *A New History of Sierra Leone*. St. Martin's Press, New York.
- Ayissi, Anatole N. – Poulton, Robin (2006): *Bound to Cooperate: Conflict, Peace and People in Sierra Leone*. UN Publications UNIDIR.
- Beah, Ishmael (2008): *Amíg ti játszottatok*. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest.
- Harnischfeger, Johannes (2003): The Bakassi Boys: fighting crime in Nigeria. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 41. Issue 1. 23-49. o.
- Stearns, Jason K. (2011): *Dancing in the glory of monsters*. PublicAffairs, New York.
- www.unhcr.org/sierraleone
congowatch.blogspot.com
www.mindennapiafrika.info
www.sudantribune.com
blogs.aljazeera.net
blog.invisiblechildren.com/tag/the-arrow-boys/
congosiasa.blogspot.com
www.child-soldiers.org
www.youtube.com/watch?v=R8OZnYiiHx4
www.hrw.org/reports/2002/nigeria2/



publikon
KIADÓ

*Hatalmas karácsonyi akciók
a Publikon Kiadónál*

Karácsonyig minden
megrendelt könyvhöz
ajándék
Afrika Tanulmányok
folyóirat jár!

www.publikon.hu

**Az akciók részleteiről
honlapunkon olvashat!**

Keresse könyveinket
az Alexandra Könyvruházakban
és a független könyvesboltokban!